

Näitus, mis väärib küünlaid

See näitus on sügavalt eestimaine nii kivide kui ka nendega tööd teinud kunstnik koolkonna poolest.

Inge Teder

Näitus „MAAKIVI EESTI KUNSTIS“ Adamson-Ericu muuseumis kuni 3. III. Kuraatorid Kersti Koll ja Ülle Kruus, kujundaja Taimi Soo.

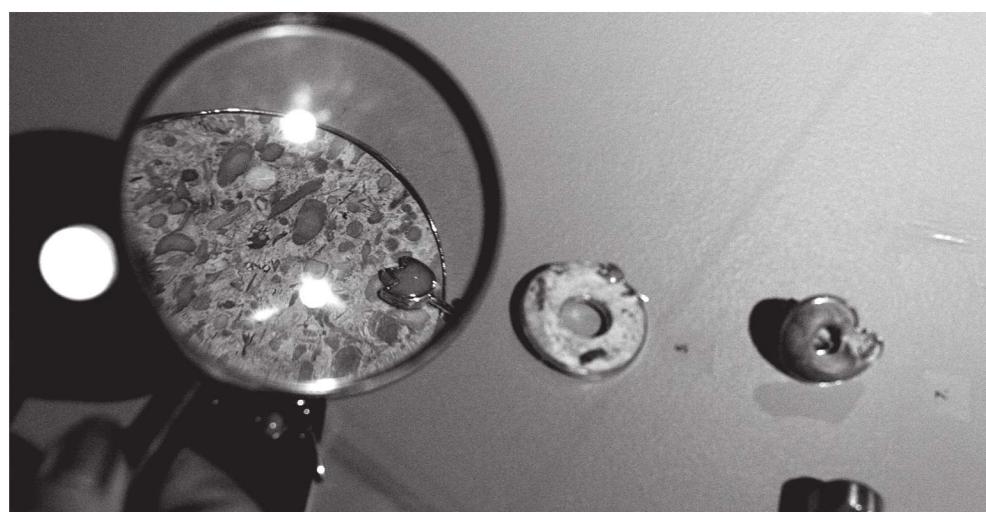
Adamson-Ericu muuseumis on juba mõnda aega avatud imemaisse nimetusega näitus „Maakivi eesti ehtekunstis“. Kivi, kas hinnalisssem või vähem hinnalisem, on läbi aegade olnud ehtekunsti kunstilise kujunduse peaaegu lahitutatu osa. Ta annab ehteles säära, veetluse, mängulisuse, ka sisulise, sümboolse ning kaitsva tähenduse. On ju igal kivil oma tekkelugu, elu, karakter, vaimsus. Eesti maakivi väljendab eelkõige meie sünnimaa tekkelugu, see on ka meie rahva lugu. Maakivis on eesti musta leiva jõudu, sitkust ja vastupidavust. Eesti Vabariigi 90. aastapäeva valgusel on selle näituse ajastus suurepärane.

„Maakivi eesti ehtekunstis“ ei ole ainult ilusate asjade demonstratsioon. Sündinud koostöös eesti geoloogide, kivimiteadlastega, on sellest kujunenud tark näitus. Nendelt on tulnud näitusele vajalik ja hariv informatsioon. Kui pœetiline on nende mõte „maakivid on tule, vee ja jää lapsed. Need kolm jõudu on loonud maapõues lasuvad kivimid, millega... kõige kaunimad palad, looduse imed, võivad leida tee juveliiri või kunstniku töölauale. Kõigepealt oli tuli, mis purksava laava või poolese magmana moodustas hiljem hangudes graniidid, gabrod, porfüürid ning veel sadu kivimeid, mida rahvas on hakanud kutsuma maakivideks. See toimus mitu miljardit aastat tagasi.

Siiia on nad jõudnud tänu jääjale, mil mitme kilomeetri paksune jääkihi kandis kivimid Skandinaaviast edasi rändrahnude, munakate ja kruusana. Meie oma tardkivimid jäävad mitmesaja meetri sügavusele, sest neid katavad sadu miljoneid aastaid tagasi merepõhjas tekkinud savid, liivakivid, põlevkivi ja meie rahvuskiviks nimetatud paekivi.“

See näitus on sügavalt eestimaine nii kivide kui ka nendega tööd teinud kunstnik koolkonna poolest. Meie kunstipubliku ees avaneb uskumatult ilus ja õilis maailm.

Näitus kajastab eesti ehtekunsti arengut 1960. aastatest kuni tänaseni. Ilmselt on kõik

Valik Kertu Vellerinna ehteid.

PIIA RUBER

meie ehtekunstnikud ikka ja alati korjanud mererannalt või põlluleelt kivikesi põletasku ja vaadanud rändavaid pilvi, nagu mulle kunaagi meenutas oma loominguallikaid eesti ehtekunsti silmapaistvamaid esindajaid ja öpetaja Ede Kurrel. Kadri Mälgi ehtesar kannabki pealkirja „Pihukivid-taskukivid“. Maakivi teema tõusis eesti ehtekunstis aktuaalsele kohale juba 1960. aastatel. Leidnud esialgu andekaid lahendusi Helge Pihelga, Ermilda Trep ja Juta Vahtramäe loomingus, muutus maakivi teema üheks oluliseks peatükiks eesti ehtekunstis tänu Adamson-Ericu 1960. aastate ja Ede Kurreli 1970.-80. aastate tegevusele. Mõlemad pühendasid maakividele suured ehtesarjad. Adamson-Ericu mehise, range käsitelu kõrval on nii hea nautida Ede Kurreli võluvaid lüürilis-romantilisi lahendusi. Selle põlvkonna maakiviga ehteid vaadates on lausa füüsiliselt tunnetatav kunstniku-looja sügav kiindumus oma kividesse. Ta on hoidnud neid oma peos, nautinud pikalt kivi faktuuri, värv, võib-olla surunud isegi vastu põske, haistnud nendes säilinud mere lõhnu või põllupinna küpsust. Ja lõpuks jõudnud ehte kunstilise lahenduse. Maakivi ilu võivid nad rõhutada vaseset või messingust kauni detailikese lisamisega. Küllap maaläheduse rõhutamiseks laseb Ede Kurrel oma maakividest ehted kaela riputada lihtsa nahkrihmaga. Sellised ehted on sündinud kunstniku hoolika ja sügavalt läbi elatud empiirilise vaatluse tulemusena. Sellise maakiviga suhtlemise säilitab Helge Pihelga ka

oma 2000. aastatel loodud suurejoonelises ehtesarjas, ehkki varasemaga võrreldes on ka neis mönevõrra rikastunud tehniliste vötete arsenal.

Teatav muutus maakivi kasutuses leiab eesti ehtekunstis aset 1980.-90. aastatel. Ka maakivist ehted muutuvad oma kujunduses külluslikumaks. Vastavalt ajastu iseloomule kõrvutatakse palju erinevaid materjale, tuuakse sisse varasemaga võrreldes rohkem detaili. Kuid peamine: näib, et kunstnikud on üha enam, lausa teaduslikul tasemel süvenenud maakivide struktuurilises, siseehituslikku olemusse. Nendel on välja arenenud geoloogi silm. On lausa imekspandav kui mitmekesisena tuleb esile eesti paekivi iseloom Raili Vinna ülimalt lihtsa, ökonoomse vormiga küll Põhja-Eesti, küll Saaremaa paekivist kaelaehetes. Vaatajil jäab ainult üle ahhetada tödemuse ees, kui rikkalikud, mitmekesised on meile nii igapäevaseks saanud kivid oma värvivärjundites, kujundite liikumiselt, faktuuris. Eesti rahvuskivist on Raili Vinn loonud suursuguse ehtesarja. Tösi, ma armastan türkiiside ja korrallide lõoskavat, raskepäras tärkivõudu, kuid eesti paekivi veidi varjatud, mitte valjult epateeriva ilu ees ma kummardan sügavalt.

Estimaa paekivisse kätketud rikkalikku ilu toob väga ilmekalt esile ka Viivi Aaviku viieosaline töö, CDde sari „Paekivi muusika“, alapealkirjadega „Saka saaga“, „Kaugatuma kantsoon“, „Kuressaare kantaat“, „Rakvere rapsoodia“, „Roosiküla rütmid“. See viitab pae-

kivi iseloomu kordumatusele Eesti eri paigus. Jooksen võrdlust otsima seintel ripputavalt geoloogide kaunitelt fotodelt. On põnev ja huvitav. Ning suurejooneliselt kasutab kunstnik seda rikkust oma arvukates, värvilt, mustriltn faktuuri erinevates rinnanõeltes, kaelaehetes.

Ja muidugi Anu Paal. Ta tuli 1980. aastate keskel tollal esile kerkinud rahvusromantilise laine harjal eesti ehtekunsti maakivist jõuliste arhailiste sõletüpidega. Sellel teemal on kunstnik edasi töötanud seniajani. Tema ehetes, mis mõnigi kord on saanud figuraalse lahenduse, tuleb maakivi joud, nende iidne olemus, sümboolika rõhutatult esile. Mida edasi, seda enam mitmekesistub vastavalt eesti ehtekunsti suundumistele kunstniku materjalide kombineerimine. Maakivi ja messingu kõrvale astuvad hõbe ja uushõbe, valge marmor, tsirkoon, granaat jne. Näitusel pilku püüdvates rinnanõeltes „Sini-must-valge“ on kõrvuti si-nine lasuriit, must maakivi ja kahalon – kokku ilus Eesti riigi sümboolika.

Kuivõrd mitmekesiseid võimalusi pakub maakivi teema, kinnitab ka ülejäändud ekspositsioon. Vaatan huviga Mari Käbini jõulist metallitoötlust tema kaelaehetes ning fossiilide ja tsirkooniga hõbedast prossides, Kertu Vellerinna punaste korallidega veidi epateerivaid prosesse, Riin Somelari prossidel arendatud vaimukaid kujundeid. Väga rikas ja eripärase on Ane Raunami väljapanek. Suurejooneliselt mõjuvad tema lihtsad, maakivist, hõbedasse raamitud kaelaeheted, eriti aga prossid sarjast „Talvised linnud“. Neis on tundlik hõbekohruttus ja lüüriline jõepärl koos tösite maakiviga loonud muinasjutulise kauni, samal ajal elegantse ehte.

Tõden, et Eestimaa on õnnistatud hea ehtekunsti koolkonnaga. Korraga haarab mind idee: kui palju väärkaid riiklike kingitusi saaks sellelt näitusel valida meie maad väisavatele kuningatele, kuningannadele, printsidele ja printsessidele. Kõige suuremale ninale annaksin ma aga Tiina Käeseli 1994. aastal graniidist ja kullast loodud „ehte“ „Kiviga sõrmus“ – kunstniku vaimukas parafras ei ole kaotundud oma säära tänaseni.

Näitus „Maakivi eesti ehtekunstis“ koos selle näituse organiseerinud Adamson-Ericu muuseumi töötajatega väärib töepooltest küünlaid.

Monoliitne või amorfne Eesti?

Noored kunstnikud kujutavad Eestit koomilises võtmes.

Indrek Grigor

Rael Artel Gallery: Non-Profit Project Space's Eesti Vabariigi 90. sünnipäevale pühendatud näitus „KAS ME SELLIST EESTIT TAHTSIME?!“ kuni 8. III.

Minu käest ei küsinud keegi, kas ma üldse Eestit tahan, rääkimata siis veel, millist. Selles mõttes tundub eakaaslastest kunstniku näitus probleemipüstitusega, kas me sellist Eestit tahtsimagi, natuke kentsakas. Jättes selle küsimuse aga kõrvale kui pigem sümboolse ja reklaamiliku (ilmsest just selle pealkirja ajel joudsid Rael Arteli galeriisse esimesed õpilaskeskussooni), võib näituselt „Kas me sellist Eestit tahtsimagi?“ siiski otsida vastust küsimusele, milline Eesti meil siis on?

Esmalt on Eesti monoliitne pidulik pühadus. Selle teema vähem või rohkem iroonilise esitusena esinevad pea köik eksponeritud tööd. Kõige otsetsem on teemapüstitus loomulikult Kristina Normani pronkssöödurit käsitlevas videos „Monoliit“. Formaalse pühadusena käsitleb eestlust ka Flo Kasearu installatsioon „Eesti skulptuur“ (aktsiooni dokumentatsioon 2007) ja video „Mulgi reisid“ (2007). Normani ja Kasearu videosid lähenavad ühine rõivasümboolika. Normani filmis jäavad ära uhutud skulptuurist järele just saapad. Taotluslikult või juhuslikult leidub selles vihje „Eesti maale astunud Vene kirsale“, kuid ka see kõnekäänd

ise viitab riitetuse äärmiselt olulisele formaalsele väärtsusele, mis kõlas ka videosse kaasatud sõnavõttudest: „Selles mundris...!“ (meenutage, et ka Lihula mälestusmärgi ümber puhkenud skandaalis oli keskseks küsimuseks just munder). Naljale keerab vindu peale Kasearu, kes, vahetades rahvariited suvalise välismaalase hilpude vastu, laotab oma vanad riided põrandale, matkides nende asetusega hoolikalt riitetatud keha. Vägisi tulevad meeble pronkssööri ümberpaigutamisele järgnenuud arusaamatud süüdistused Vene delegatsiooni poolt, mis väitsid, et prantsumees olla tükkitõeks lõigatud ja jälle kokku kreevitatud. Seega on rahvuslus sümboolsel tasandil, sõna kõige otsetes mõttes, monoliitne.

Suisa religioosset pateetikat öhkub aga Marilyn Püssi ja Katrin Sarapuu installatsionist „Tere tulemast“ (2008), kus valge linaga kaetud altarii puhkab sinisel padjal pesapallikurikas, selle kõrval must suusamüts ja piibli asemel leimivalik eesti ajakirjandusväljaanne-test. Mänguliseks teeval Püssi ja Sarapuu töö kaks lakk riputatud nukku, üks pruun ja teine punane, ja mängujuhend, mis käsib mütsi silmini pähе tömmata ja kurikaga nukke peksta.

Eva Labotkini video „Naine ja pold“ (2008) ning Flo Kasearu fotosari „Keep in Touch“ („Olgem ühenduses“, 2008) vaatlevad Eesti küsimust aga märksa traditsiooni- ja ruumikesemana. Labotkini video on üks vähhestest tödest, mis ei panusta lausiroonilisusele, mõjudes ülejäänud näituse kontekstis kuidagi eriti jõhkralt. Samas on teos sellega tegelikult

päästetud, kuivõrd väga klassikaline videoformaat, milles töö on teostatud, mõjuks muidu lihtsalt igavana. Pööll seisev naine silitab oma sinisesse draperiisse mässitud paisunud üska, võtab siis aga käärid ja teostab võrdlemisi brutaalse abordi. Puistanud loodet asendava mulga lumisele pööllule, jalutab rahvusliku pateetika poolt naisele omistatava emakese maa ehk järjepidevuse kandja rolli hüljanud kunstnik iseteedlikult metsa kui kultuuripööllule vastanduvale ei-kellegi-maale.

Emigratsiooni ja omaruumi küsimus on vaatluse all ka Kasearu videos „Mulgi reisid“, kus keskset kohal on end kõrvaklappidega maailmast eraldanud inimesed, ja lõpuks sama teema edasiarendusena hularõngas, mis justkui tähistaks indiviidi poolt enesele hõivatud, mitte kultuuri-, vaid just omaruumi. Nii lõpevad ka „Mulgi reisid“ ümberriietatud ja end hularõngaga piirava mulgi metsaminemisega.

Mulgi kojunaasmist kujutab Kasearu „Keep in Touch“, kus kunstnik poseerib polaroidformaadi fotodel Eesti Rahva Muuseumi ekspositsioonis. Siin ei ole tegemist enam üksiku monoliitse sümboleiga – formaliseerunud on kogu keskkond. Iseloomulikult kätib lahkunu kodumaale naastes turistina, tehes pilte sisuga: „Ma olin seal“. Siinjuures on asjaolu, et „seal“ on ERMI püsiekspozitsioon, esitatud vaga eksplutsiitelt.

Aga ka oma monoliitses pateetikas kannab rahvuslik propaganda progressi kultust ning seega liikumise ja arenemise ideed. Sedá eksponerib väga efektelt Taavi Piibemann

fotofilm „Peategelased“ (2007), mille läbivaks teemaks on geneetikat kui meie rahvusliku uhkuse ja riiklike kingitusi saaks sellelt näitusel valida meie maad väisavatele kuningatele, kuningannadele, printsidele ja printsessidele. Kõige suuremale ninale annaksin ma aga Tiina Käeseli 1994. aastal graniidist ja kullast loodud „ehte“ „Kiviga sõrmus“ – kunstniku vaimukas parafras ei ole kaotundud oma säära tänaseni.

Kodususe kui kodumaa ekvivalendiga, kui gi ilma igasuguse irooniat, mängib ka Tanja Muravskaja foto „Ema“ (2008), mis on kogu ekspositsiooni ainus otseks kriitilise positsiooni töö. Poliitilised ja ühiskondlikud formatsioonid on asendatud perekondliku järjepidevusega ning ema kui selle järjepidevuse monumendi.

Milline Eesti meil siis ikkagi on? Igatahes mitte väga tõsine ning pigem kentsakad püüded siiski tösist joont hoida – rajada Vabaduse väljakule uus monoliit, leida oma Nokia ja jõuda viie rikkama riigi hulka, hüüda poliitilisest korrektsest „Welcome!“ – on vähemalt kunstnikud koomikaga läbi kukutanud.